

היועץ

מילון המונחים מתוך הספר

להפצה חופשית, באדיבות הוצאת זרש.
לפרק לדוגמה ולרכישת הספר: zeresh.co.il/vizier
ליצירת קשר: books@zeresh.co.il

תמר עילם גינדין • מעיין אשכולי

שמות, מקומות ומונחים

אֲדִילָא. שחזור של אדליא (בן המן). לא מצאנו אטימולוגיה מניחה את הדעת (א - קדימה; דיל - לב).

אֶזְאֵת־דְּרַחְתָּא. בפרסית חדשה אֶזְאֵד־דְּרַחְתָּ או דְּרַחְתָּ אֶזְאֵד. עץ אציל, עץ חופשי, עץ החופשיים. העברית שאלה את השם כאזדרכת, אם כי נתנה אותו לעץ אחר, שבפרסית נקרא "זית מר" (אל תברקו! זה רעיל!).

אביחיל בן שמעי. אביה של הרסה (אשתר), דודו של מרדוכא (על פי מקורות מאוחרים יותר - מצד אביו). מופיע במגילת אסתר.

אגגי. מצאצאי אגג מלך עמלק. שאול המלך חס על נפשו של אגג כשהיה אמור למחות את זרע עמלק.

אֲדוּכַנְיָשָׁא. שמו של חודש ניסן בלוח השנה האח'מני. משמעות השם אינה ידועה.

אהורה מזדא. האדון חוכמה. האל הראשי בדת הזורואסטרית, היא דת איראן הטרומ-אסלאמית. חשיארשא המקורי מודה לו בכתובות הסלע שלו. בפרסית חדשה - הֶרְמֶז (כמו המיצרים) ווריאנטים נוספים. כוכבו של אהורה מזדא, הנקרא הֶרְמֶז עד עצם היום הזה, הוא כוכב הלכת צדק, ששולט במזל דגים, הוא מזל חודש אדר.

אוּחְרָה. שם של גבר מהתקופה האח'מנית. בספר, אחד המרגלים של חוורנה. וריאנטים נוספים של השם: הוּחְרָה (כמו אבי הותאנה), ת'וּחְרָה.

אֶלְי. שמו העברי של צמח האלו, משפחת צמחים שהמפורסם בהם הוא אלוורה. הציווי לבשם את בית המת עם קטורת שום, לבנה, אלווי ורימון מופיע כבר באווסטה.

אִמְה־סְטָרִי. אשתו של חשיארשא (קסרקסס). מתועדת אצל ההיסטוריונים היווניים בשם אִמְסְטָרִיס. אמה-סטרי הוא שחזור של שמה האיראני. משמעות השם - "אישה חזקה".

אִמְרָט. אלמוות. ישות אלוהית נקבית. אחת מהישויות הקדושות בנות האלמוות. בעולם החומר מתגלמת בצמחים.

אִמְשֶׁה־סְפָנְטָה. שבע הישויות הקדושות בנות האלמוות - ישויות אלוהיות בעולם הרוח, שאחראיות על היסודות המקודשים בעולם החומר.

אִנְ-אַרְיָא. לא אריא, כלומר זר. לא איראני.

אִנְגְרָה־מְנִי. הרוח (אותו שורש כמו mind) הרעה. הישות הרעה הראשית בדת הזורואסטריה.

אִנְגְשֶׁה־פְּאוֹנְפָא. טבעת חותם (ע"ע). מילולית: אִנְגְשֶׁה "אצבע", פְּאוֹן "מגן", סיומת אִכָא - הקטנה. בעברית, דרך ארמית: גושפנקה.

אִסְפֶּה־מִיתְרָה. אספה = סוס. מיתרה הוא שמו של אל הידידות, הבריתות, השמש והאהבה בין חברים (בפרסית חדשה, "מְהֶר" הוא שמש, אהבה ושמו של החודש השביעי בשנה, חודש מזל מאזניים). יש שמות פרטיים רבים המכילים שמות של בעלי חיים, במיוחד סוסים וגמלים.

אִסְתֹּרְדָאֵה. ארון אבן להחזקת עצמות של מתים חשובים במיוחד (עצמותיהם של מתים לא חשובים פשוט מפוזרות אחרי שהשמש טיהרה אותן חצי שנה). מורכב מהמילים אִסְתֹּ (עצם) (osteo) כמו אוסטאופורוזיס) ודָאֵה - "מקום ששמים בו".

אִפְדָאֵה. אולם קבלת הפנים הענק של מלכי פרס. אולם עמודים בגודל מעל מאה מטרים על מאה מטרים. שרידים של אולם כזה מצויים בתל שושן ובפרספוליס, ודגם מוקטן ניתן לראות במוזיאון ארצות המקרא.

אפולונידס. רופא יווני מתועד בחצרו של חשיארשא. בספר "השריש" הוא ימות בצורה מאוד לא נעימה, אבל זה כנראה יגיע לו.

אַרְזוֹפָא. משוחזר לאחור מפרסית חדשה: אַרְזוֹ "משאלה, ייחול", וגם שם פרטי של בת.

אַרְיָא. ארי, אציל. כינוים של השבטים ההודו-אירופים שצאצאיהם יושבים היום בצפון הודו ובאיראן.

אַרְיָא־דָּאָתָה. ניתן על ידי ארי, או זה שיש לו חוק ארי. המקור הפרסי לשמו של ארידתא בן המן.

אַרְיָא־דְּהִיּוֹ. מי שארצו ארית (דהיו = ארץ, מדינה). שחזור פרסי של שמו של בנו התשיעי של המן. במגילת אסתר - ארידי.

אַרְיָא־זָאָתָא. מילולית "נולדה לארי, נולדה ארית". בת שהמצאנו לווהרמנה וזאורויש כדי שאמרטט לא תהיה הבת היחידה.

אַרְיָא־סַאיְנָה. סאינה הוא שמה הפרטי של הציפור האגדית סימורג: מורג - ציפור, והחלק "סי" הוא התקצרות של "סאינה". כך שחזרנו את שמו הפרטי של אריסי בן המן.

אַרְיָא־רְשָא. שם מתועד לגבר מהתקופה האח'מנית. בחרנו אותו לבנו השביעי של ווהרמנה כשנזכרנו שהוא צריך גם שם בנוסף לכינוי. אריא (ע'ע); החלק השני הוא רְשָה - גיבור, או אַרְשָן - בעל חיים ממין זכר.

אַרְמִינָה. שמה של ארמניה בפרסית עתיקה.

אַרְתָּא־וְהִישָתָה. הצדק הנעלה ביותר. אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות (במין סתמי, it). בפרסית חדשה - ארְדִיבְהֶשֶת - שמו של החדש השני בשנה, חודש מזל שור.

אַרְתָּהּ. מכלול תכונותיו ומעשיו של הצדיק. מתורגם לשם הקיצור "צדק" אבל למעשה הרבה יותר מזה. קשור אטימולוגית למילים rite ו-ritual באנגלית.

אַרְתָּהּ-דוֹשָׁתָא. מילולית "אהוב/ת ארתה" (ע"ע). ציפור שמתוארת בכתבי ההלכה האיראנים כ"ציפור שברא אהורה מזדא", שניזונה משיער וציפורניים, ומקורה באורך 12 אצבעות בדיוק. לכן זה העומק שבו יש לקבור שיער וציפורניים, וכמובן לעשות סביבם חריצים באדמה כדי שטומאתם לא תזהם את הסביבה עד שהציפור תגיע. השם בפרסית אמצעית, אֶשׁוֹזוֹשְׁתָּה, מגיע מאווסטית *aśō.zušta*. אנחנו "תרגמנו" אותו לפרסית עתיקה על פי מעתקי ההגאים בין השפות.

אַרְתְּפָאון איש וְרַכָּאנָה. קצין צעיר בצבא המלך. השם מורכב מ-אַרְתָּהּ "צדק" + פֶּאון "מגן". השם ארתפאון, מגן הצדק, ובפרסית אמצעית אַרְדָּאון, מתועד לפחות עד התקופה הסאסאנית (המאות השלישית עד השביעית לספירה). מדינת ורכאנה נקראת ביוונית הורקניה (Hyrkania), ובפרסית חדשה זהו שם העיר גֶרְגָּאן באיראן של היום. מתועד אצל ההיסטוריונים היווניים בשם אֶרְטַבְנוֹס הפרסי, או ארטבנוס מהורקניה.

אַרְתְּפָאון בן וִישְׁתְּפָה. אחיו של דריווש הגדול, דודו של חשיארשא. מתועד אצל ההיסטוריונים היווניים בשם אֶרְטַבְנוֹס בן הִיֶסְטַפְסֶס.

אַשְׁטָרָה-פָּאתָה. "מוגן-גמל" ("שגמליו מוגנים" או "מוגן על ידי גמל"). שם אפשרי שהמצאנו בעצמנו על בסיס שמות עם המילה "גמל" ושמות עם שם של חיה + "מוגן".

אַשְׁמ־וֹוָהוּ. תפילה אווסטית. לפני תחילת התפילה בבית הכיסא יש לומר *khshnaóthra ahurahé mazdáo* "להשביע רצון אהורה מזדא", ורק אז את התפילה.

אֶשְׁתָּאד בת מִרְתִּיהָ. דמות שהמצאנו לצורך הסיפור. אשתאד הוא שם מתועד לאישה אח/מנית. לגבי שם אביה, ראו למטה.

אֶשְׁתָּר. אלת האהבה והפריון הבבלית. שמה נגזר מפרסית - סְתָרְהָ - כוכב. מזוהה עם כוכב נוגה ועם צמח ההדס.

בְּגַה־דָּאנָה. מילולית "מתנת/בריאת האל". שחזור של שם הדמות בְּגַתָּן ממגילת אסתר. מקביל לשם בּוּגְרָן בשפות סלאביות.

בְּגַה־סְרְנָה. הדמות מומצאת, אך השם מתועד בין השאר ב... מגילות קומראן! במגילה 4Q550, שפרופ' שאול שקד מכנה "מגילת פרוטו-אסתר", הצורה היא מאוחרת יותר: בגסרו. מורכב מהאלמנטים בְּגָה "אל", סְרְנָה "מי ששומע", כלומר: המציית לאל. גרסה מלאה ומוערת של המגילה עומדת להתפרסם על ידי ד"ר גד ברנע מאוניברסיטת חיפה.

בְּגַה־סְתָּאנָה. מילולית "מקום האל". כיום בהיסתון במחוז כרמאנשאה במערב איראן, מקום כתובת הסלע המפורסמת של דריווש.

בְּגִידִי. החודש הפרסי העתיק המקביל לתשרי. משמעות השם - (חודש) הסגידה לאל, (חודש) פולחן האל.

בּוּגְאִיוֹס. כינויו של המן בן המדתא בתרגום השבעים, במקום "אגגי" בגרסה העברית. כנראה קשור למילה "אל" בפרסית (בְּגָה). בחרנו להשאיר בצורה היוונית כי קשה לשחזר צורה פרסית.

בוץ. בד לבן משובח (עברית). מופיע במגילת אסתר. השורש השמי הוא אותו שורש של ביצה בעברית ו־אביצ' (ابيض) - "לבן" בערבית.

בית הבָּאנוּכָּאָה. בָּאנוּכָּאָה = גבירות. בית הבאנוכאה הוא בית הנשים החוקיות (האצילות, אריות) של המלך.

בְּצַע. חתיכת מתכת שנבצעה מיריעה גדולה יותר. שימשה בימי קדם למסחר.

בְּקִטְרָה. מדינה במזרח האימפריה האיראנית. בלעז - בקטריה.

בר אווז (וברבים: בני אווז). בעברית חדשה "ברווז".

בְּרִדְיָה. בנו השני של כורש הגדול. השם הפרסי מופיע בכתובות הסלע של דריווש. הרודוטוס קורא לו סְמֶרְדִּיס.

בְּרִסְמֵן. זר ענפים קלועים המשמש בפולחן בדת הזורואסטריית.

בְּרִקּוּס. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

בְּרִשְׁנו. בפרסית חדשה בְּרִשְׁנוֹם. טקס טיהור בן תשעה ימים עם מים, אדמה יבשה וגאומאיזה. היום הראשון מתואר בפרוטרוט, אך ללא שם הטקס, בפרק "ככה ייעשה לאיש". באווסטית "ברשנו" פירושו "ראש". הטיהור בכל אחד מהשלים מתחיל בראש ומסתיים ברגליים.

גְּמִפְּא. בספר: חבר של מרדוכא, המפקד של חורנה אחרי מות אביחיל. שם חסר משמעות שהמצאנו כדי לקרוא לדמות על שם איתי זנדבנק (זמבק) שתמך בהדסטארט שלנו במדרגת "דמות על שמך".

גְּאומאיזה. פרסית אמצעית גומיז - שתן פרים שעמד חצי שנה בשמש ומשמש לטהרה בדת הזורואסטריית.

גְּאוּמְטָה. שמו של המגו (כוהן דת; על פי דריווש) המדי (על פי הרודוטוס) שהתחזה לברדייה בן כורש. הרודוטוס קורא גם לו סְמֶרְדִּיס.

גְּבַר. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

גד השדה. כוסברה. המתכון לעוגיות עם זרעי הכוסברה מבוסס על מתכון מוספטימי עתיק של מְרֶשו. זהו מעדן המלכים של המלך זמריילים מסביבות 1775 לפנה"ס. יש לנו מידע חלקי בלבד ואיננו

יודעים מה בדיוק היה המרשו, אבל כנראה זה היה סוג של מעמול. את העוגיות בספר ביססנו על המתכון שאפשר למצוא כאן: https://youtu.be/H_cMYBCGKjc

גְּנִדְרָה זהוב העקב. אחד השדים שהרג כרסספה במיתולוגיה האיראנית. פרטים ב"גיבורים, מלכים ודרקונים" (הוצאת זרש 2017). בהינדואיזם, כצפוי, זהו יצור מנבחרת הטובים: גְּנִדְרָה הם משרתי האלים. נישואי גנדרהווה בספרות הסנסקריט מקבילים לבחירה עצמית בדת הזורואסטריית, או לנישואין לבנים באיראן של היום (כלומר, בלי לערב את הרשויות).

גְּנִזָּה. אוצר המלך. מכאן בעברית - גנזים, גנזך, לגנוז, גניזה...

גְּנִזְהַ-פְּרָה. שר האוצר. מילולית: נושא (ברה, שורש מקביל לאנגלית bear) הגנזים (אוצר המלך). הגיע לעברית כ"גזבר".

גְּרָפָא. סופרו הארמי של ווהר-מנה. המצאנו את הדמות וגזרנו את שמה מהשורש היווני של "כתיבה" בעיקר כדי להצחיק את עצמנו.

גֶּשֶׁר הַבְּחִירָה. הגשר שעליו עוברת הנשמה אחרי חשבון הנשמות. אם מאזן המצוות-חטאים שלה לא מספיק, היא תעבור על גשר חבלים מתנדנד ותיפול ממנו, ראשה למטה ורגליה למעלה, אל דוש-אח'ו, הגיהינום, ואם המאזן היה טוב, היא תעבור בבטחה על גשר אבן ברוחב תשע חניתות אל והישתה-אח'ו, גן העדן. פרטים בספר "הטוב, הרע והעולם - מסע לאיראן הטרומ-אסלאמית" (מודן 2011).

דְּאֵנְאָרָה. מידת משקל קטנה ביותר. לפי אנטקיל-דופרון, החוקר היחיד שניסה לשחזר במאה ה-18, שווה ערך למשקלם של 420-700 גרגירי דגן, שזה כ-27-45 גרם.

דְּאִרְיֹהוּשׁ בֶּן חֲשִׂיאֲרֵשָׁא. בנו הבכור של חשיארשא. לידתו, על פי המחקר, מתוארכת ל-485 או 486 לפנה"ס. בטרילוגיה שלנו לקחנו חירות ספרותית לתארך את לידתו ל-494-495 - גיל 15-16 של

אמה־סטרי, ומספיק זמן לפני עליית חשיארשא לשלטון כדי שכל שלושת הבנים יהיו כאלה שנולדו לפני הפיכתו למלך.

דְּאִיְהוּשׁ. מילולית "נושא הטוב, מחזיק הטוב". שמם של מספר מלכים בשושלת האח'מנית. בעברית - דְּרִינְשׁ, ביוונית - דְּרִיֹּס.

דְּהָאֶפֶה. דרקון מיתולוגי נורא ואיום ששלט בעולם באלף השני לקיומו ועדיין לא מת. עתיד לצאת ממקום שביו בסוף הימים. בפרסית אמצעית - דהאג, בפרסית חדשה - זהאכ (צ'חאכ, ضحاک), בשל ניסיון של פרדוסי לכתוב את שמו באפוס השאה־נאמה כפי שהיה מעוות בשפה הערבית. בפרסית אמצעית מצוין שהוא כתב את כתיבי הקודש של השדים, הנקראים "אורייתא". מככב ב"גיבורים, מלכים ודרקונים" (הוצאת זרש 2017).

דְּהִיֹּ. מדינה ממדינות המלך. לא באמת היו שבע ועשרים ומאה (ע"ע) כאלה באימפריה.

דְּנֹאֲרֵת'י וְיִסְוִיֵּדְהִיֹּ. שער כל המדינות בַּפְּאֲרֵסָא (פרספוליס). מבנה מרשים עם מדרגות איקוניות שלקחנו את החירות הספרותית להעתיק גם לשושן. שרידיו קיימים עד עצם היום הזה.

דוּש־אַחֵן. המקבילה הזורואסטריית של גיהנום. המקום שאליו הולכות נשמות הרשעים אחרי מותם. מתואר כקר ומסריח, ובנוסף עוברים בו עינויים המתאימים לחטאים שעשה האדם בחייו.

דְּחָמָה. מגדל שתיקה. מגדלי שתיקה משמשים עד היום זורואסטרים כדי להניח את המתים למאכל עוף השמיים, כדי לא לטמא בטומאת המת את היסודות המקודשים אדמה, מים ואש.

דִּיל־פְּאֵן. מילולית "מגן הלב". שחזור שלנו לשם בנו השני של המן - דלפון.

דְּמוּקְדֵס. הרופא היווני המתועד של הוטאוסה. נחשב לרופא הראשון שהוציא גידול משד בניתוח.

דְּרֹאוּגָה. שקר, ובהרחבה - כל מה שרע. פרסית חדשה דרוע'.

דְּרֹאוּשֵׁינְט. צורת בינוני פעיל של העתיד (מי שיעשה פעולה) של הפועל דְּרֹאוּ- "להניב". לא מתועד כשם פרטי. הדמות נקראת על שם יניב אלטשולר, שתמך בקמפיין ההדסטארט של הספר במדרגת "דמות על שמך". עיצוב הדמות שואב השראה מתחום העיסוק של יניב - בינה מלאכותית.

דְּרוֹאֶסְפָּא בת חֲרֶשֶׁנָה. דמות שהמצאנו לצורך הסיפור. דרואספא הוא שם מתועד לאישה בתקופה האח'מנית. לגבי שם אביה, ראו למטה.

דְּשֶׁתָּאנָה-סְתָאנָה. מתועד בפרסית אמצעית כדְּשֶׁתָּאנְסְתָּאן - חדר שבו מבורדים נשים בנידתן. נשים חייבות במצוות טהרה מגיל 15, שהוא גיל הבגרות החוקית.

דת. בפרסית עתיקה דָּאֲתָה - "חוק", "פקודה" או "מה שניתן" (מקביל ללטינית data). בפרסית חדשה דָּאֲד - גזע עבר של הפועל "לתת", וגם "חוק, משפט" בצירופים כמו "בית משפט", "משרד המשפטים" ועוד.

דְּת'פָּא. עשרת ימים. הזורואסטרים ספרו בעשרות ימים ולא בשבועות.

הֶאֱוֹרְדִיט. השלמות. ישות אלוהית נקבית (אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות). בעולם החומר מגולמת במים.

הדסה. שמה העברי של אסתר.

הדת הטובה. כך קוראים מאמיני הדת הזורואסטרית לדתם (פרסית אמצעית weh-dēn, פרסית חדשה בְּהֶדִין).

הוֹ-אֶסְפָּה. נהר הזורם ממערב לעיר שושן. משמעות השם: סוסים טובים, טוב-סוסים. כיום נקרא שָאוור.

הוֹ-בְּרָה. ביוונית אוֹבְרָס - הסייס של דריווש. הו "טוב", בְּרָה מהשורש שמשמעותו "לשאת" (bear to).

הוֹ-גַאוּשָׁה. שם שאנחנו המצאנו, שמתאים למרגל. הו "טוב", גַאוּשָׁה "אוזן".

הוֹחֶתִי. דיבור טוב. שחזור מפרסית אמצעית הוֹחֶתִי.

הוֹטְאוּסָא בַת פּוֹרֶשׁ. אשתו של דריווש הגדול ואמו של חשיארשא. מתועדת אצל הרודוטוס כְּאוֹטְסָה.

הוֹמְתִי. מחשבה טובה. משוחזר מפרסית אמצעית הוֹמְתִי. זהו גם שמה של אחת מבנות חשיארשא ואמה־סטרי, המתועדת ביוונית בשם אמיטיס (Amytis).

הוֹתְאָנָה בֶן הוֹחֶרָה. הכוח המניע מאחורי סיפור עלייתו לשלטון של דריווש והריגת המדי המתחזה. אביהן של פאידימה שהצילה את העם הפרסי ואמסטריס/אמה־סטרי, אשתו המתועדת של קסרקסס (חשיארשא). מתועד בשם זה בכתובת הסלע של דריווש בבהיסתון, ואצל הרודוטוס בשם אוֹטְאָנְס.

הַחֶתְכָּא. התך ממגילת אסתר. הַחֶ'תָּה הוא בינוני פעול של השורש הַנְגַ' "לתלות, להיתלות, להיות מהודק, לדבוק ב-" (סנסקריט sañj), עם סיומת רב שימושית -כָּה. לפרטים ולאפשרויות נוספות ראו "מגילת אסתר: מאחורי המסכה", הוצאת זרש 2022.

הַכְסָף נַתוֹן לֶךְ / הַכְסָף יִינַתֵּן עַל יַדֶּיךָ. בפרסית עתיקה "הכסף נתון לך" (*ardatam tava dātam*) הוא הדרך המקובלת לומר "את/ה נתת את הכסף". מכיוון שבעברית המשפט מתפרש הפוך, בספר החלטנו לכתוב את המשמעות ולא את הציטוט המדויק ממגילת אסתר.

הַמָּה־דָּאֶתָּה. זה שיש לו אותו חוק או אותה דת. במגילת אסתר - המרתא, אביו של המן.

הַמָּה־דְּרֵאוּנָה. תרגום לפרסית עתיקה של יוונית syn(h)edrion, "ישיבה ביחד". על פי המסורת, מרכזי היה נשיא הסנהדרין, שהוקמה בארץ ישראל כמה מאות שנים לאחר סיפור המגילה. תיאור לרכישת הספר באתר ההוצאה: <https://www.zeresh.co.il/vizier>

ההמהדאנה מקביל לסנהדרין קטנה, שהיא גוף שהיה גם בקהילות בגולה, ובה 23 חברים. בהמהדאנה שלנו עדיין אין מגבלה על מגדר המשתתפים ועל מצבם המשפחתי (בסנהדרין היו חברים רק גברים בעלי ילדים).

הַנְּגַמְתָּאנָה. מילולית: מקום כינוס (מקום שבאים אליו ביחד). בירת הקיץ של המלכים האח/מנים, בירתה של אימפריית מדי שקדמה לאימפריה הפרסית. מוזכרת בספר עזרא בשם אחמתא, ונקראת כיום המדאן.

הַנְּדוּשׁ. השם האיראני של עמק האינדוס. בעברית - הודו.

הַרְמוּטִימוֹס. השריש האהוב והנאמן ביותר על קסרקסס, לפי הרודוטוס.

וְהִיָּה־זָאֲתָה. מילולית, "נולד טוב יותר". שחזור פרסי לשם ויזתא, בנו העשירי של המן.

וְהִישָׁת־אָחָן. מילולית "הקיום הטוב ביותר" - לשם הולכות נשמות כל הצדיקים. בפרסית חדשה **בְּהֶשֶׁת** - גן עדן. השפיע על המחשבה היהודית ברעיון גן העדן כמקום שאליו הולכים בעולם הבא.

וְהִישָׁתִי. מילולית, "הטובה ביותר". שחזור פרסי לשמה של ושת המלכה.

וּוְהוּ ווְהוּ / וְהוּ וְהוּ. מילולית "טוב, טוב". קריאת הנאה ששחזרנו מפרסית חדשה **בְּה בְּה**.

וּוְהוּ־מְנָה. המחשבה הטובה. אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות (במין סתמי, it). מספר 2 של אהורה מזדא בדת הזורואסטריית. מגולם בעולם החומר בבקר ובחיות הטובות. בפרסית חדשה - הומאן, בהמן (שם של גבר, שם החודש האחד־עשר בשנה, המקביל למזל דלי, ושם היבואן של רכבי מזדה באיראן).

וַיֵּאחֲזֶנָּה (לפעמים וַיֵּאחֲזֶנָּה). מילולית "חפירה/חפירות". שמו של חודש אדר בלוח השנה האח'מני.

וַיִּדְרְנָה. מפקדם של בני האלמוות. שחזור פרסי לשם המתועד אצל הרודוטוס - הידרנס.

וַיִּנְאֶנָּה. שם אח'מני מתועד (היה אחד האחשדרפנים של דריווש). בספר נתנו אותו לסגנו של ג'מבכא.

וַיִּנְדֶּה-פְּרָנָה. אציל פרסי, מרואי פני המלך, שדריווש הרג בנסיבות המוזכרות בספר. אשתו ואחיה ניצלו בזכות תחנוניה. את בנו פרכשפי המצאנו והצלנו בשביל הסיפור.

וְנֵה-פְּרָנָה. דמות מומצאת עם שם אח'מני מתועד. בנו של הותאנה בן הוחרה.

וְרִדְהָ-גֹאנָה. מילולית: בעלת גוון הוורד. בתם של חשיארשא ואמה סטרי. מתוארת כיפהפיה באופן קיצוני. יוונית Rhodogounē.

וְרִתְ'רֵה-גֵּנָא. אל הניצחון. מילולית: הורג ורת'רה - "אויב" או מפלצת קדמונית. גם לאל ההודי אינדרה, שהוא בין השאר אל המלחמה, קוראים וְרִתְ'רֵה-הָהּ - הורג ורת'רה, או הורג האויבים. בפרסית חדשה הזורואסטרים קוראים לאל הניצחון וְרִהָאן, והשם באיראן - כולל השם של אש התמיד שלו - הפך לשם הפרטי בְּהָאם. אש וְרִתְ'רֵה-גֵּנָא היא אש התמיד הבורעת, לפי המיתולוגיה האיראנית, מאז בריאת העולם, ומקודשת עד מאוד לדת הזורואסטריית. נקראת כיום "אש בהראם" ונמצאת במקדש ביזר. כוכבו של ורת'רה-גנא, שנקרא בהראם עד עצם היום הזה, הוא כוכב הלכת מאדים, שמזוהה עם אלי מלחמה (כגון מארס). מאדים בנסיגה נחשב באסטרוולוגיה לזמן לא טוב, ולכן (אם דוחקים את החכמים יודעי העיתים לפינה ומכריחים אותם למצוא זמן לא טוב ליהודים), זה יהיה גם זמן לא טוב ליהודים.

וְרִתְהָא־פְּרָאִיתָא. שחזור שמה של הלוחמת גִּרְדָּא־פְּרִיד. כאשר סהראב איים לכבוש את המבצר שבו גרה, היא יצאה להילחם בו. הוא גבר עליה מהר מאוד והעיף את קסדתה, ואז התברר שהיא בעצם בת. הוא התאהב בה מיד, והיא שכנעה אותו שאם יבוא איתה למבצר היא תמסור אותו לידי בהכנעה, אך כשהגיעו היא דרבנה את סוסה, רכבה פנימה, וסגרה את השערים במהירות. בינתיים ירד הלילה, וכשכבש סהראב את המבצר בבוקר, הוא היה ריק.

זְאוּרוֹנִישׁ. שמה של שדת הַזְקְנָה וההשמדה, האויבת השדית של האורווטט. שחזור פרסי לשמה של זרש אשת המן. זה באמת מוזר שהורים ייתנו שם כזה לילדתם.

זְאוּתְרָה. כלי להקרבת קרבנות. שחזור לשמו של הסריס זתר או של השר שתר, המופיעים במגילת אסתר. השם נשמע לנו גם מספיק דומה לשם זופִירוֹס, המתועד אצל הרודוטוס כבנו של מְגַבְיֹזוֹס (בַּגְבָּחֶשָׁה), מהאצילים שסייעו לדריווש לעלות לשלטון.

זְרָאן. האלוהות הזורואסטרית "זמן". במקור – עידן, תקופה. מאוחר יותר הפך למושג המופשט של זמן ללא התחלה וללא סוף. קראנו כך לבנה הקטן של האורווטט על שם עידן ויילר בן השש, שאבא שלו אילן תמך בקמפיין ההרסטארט שלנו במדרגת "דמות על שמך".

זור. בד לבן עדין (עברית). מופיע במגילת אסתר.

זְוִרְזָמָה. מדינה בצפון מזרח האימפריה, אזככסתאן ותרמנסתאן. מכיוון שבעת החדשה היה בכוכרה (אזככסתאן) מרכז יהודי תוסס, החלטנו שגם בעת העתיקה נמקם שם קהילה גדולה. חלק גדול מהיצירות החשובות של התרבות הפרסית, בפרסית ובערבית, נכתבו באזור זה.

זְוִרְשִׁנָּה. תבשיל, נזיד. פרסית חדשה ח'וֹרְשִׁ(ת), מהשורש ח'וֹר (כיום ח'ור) "לאכול".

חֲנֻנָה. פאר, הדר והוד מלכות. קשור לאור ולמילה האיראנית לשמש. תיאצו להאמין לנו שחולק מקור משותף עם sun באנגלית.

חֲלָפִי דִימָא. צמח המוזכר בגמרא ומזוהה עם רוזמרין. גם השם רוזמרין מזכיר את הים (ros+marinus). לפי גידי גור, קטורת רוזמרין טובה לחידוד המחשבה. תודה לאוריאל גורפינקל על המקבילה התלמודית.

חַנְדָּד. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

חֲרַפְסָתָר. יצור טמא ומטמא - חרקים, זוחלים, דו-חיים, קופים, דובים וחיות ממשפחת החתוליים. מצווה להרוג אותם.

חֲרַשְׁנָה. את חרשנה המצאנו כדי שיהיה קרוב לשם השר כרשנא, משבעת רואי פני המלך במגילת אסתר. יכול להיות גרסה איראנית של "קרישנה".

חֲשִׁבּוֹן הַנְּשֻׁמוֹת. אחרי שלושת הימים ושלושת הלילות הראשונים, ובטרם תעבור הנשמה את גשר הבחירה, היא פוגשת אישה שנראית כמו המעשים שלה בחיים. האישה שוקלת את המצוות ואת החטאים בתהליך שנקרא "חשבון הנשמות", ואז נקבע גורל הנשמה.

חֲשׁוּפָא. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

חֲשִׁיאֲרָשָׂא. שמו הפרסי של המלך אחשוורוש. ביוונית, קסרקסס. משמעות השם: "מולך על גיבורים".

חֲשֵׁס־הַנְּאִרְיוֹ. המלכות הרצויה. אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות (במין סתמי, it). מגולם בעולם החומר בביצת העולם ובמתכות.

חֲשֵׁפֶה־נִמְנָה. טל. בפרסית חדשה, שִׁבְנִם - זהו שם של בת. בספר, נער האורוות כסוף השיער נקרא על שם התומך טל כהן, שתמך יחד עם זוגתו רויטל בתשורה "דמות על שמך".

חֲשֵׁפֶה־נִמְנָה־פְּאָמָא. מילולית "המשתוקקת (כמו אל האהבה ההודי קאמה) לחשפה־נמנה (טל)". הנערה סוערת המזג וזהובת השיער נקראת על שם התומכת רויטל כהן, שתמכה בהדסטארט של הספר בשתי "דמות על שמך" - בעבורה ובעבור בן זוגה טל. אתגרתם אותנו!

חֲשֵׁתְרֵה־פְּאָוֶן. מילולית - מגן הממלכה. שרי המדינות, המושלים מטעם המלך. במגילת אסתר - אחשדרפנים, באנגלית מיוונית satrap.

חֲשֵׁתְרֵה־רְאָנָה. בהמות מרכב מלכותיות. חשת'רה "ממלכה", רְאָנָה מהשורש רָאן "לרכוב" (כיום - לנהוג ברכב).

טבעת חותם. המילה "טבעת" בעברית מתייחס לחפץ עגול, ובמקרה של טבעת חותם - לתכשיט האצבע. גם במגילת אסתר: "ויסר המלך את טבעתו מעל ידו". למלכים האח'מנים היו חותמי גליל. כפי שאפשר לראות על כריכת הספר ובסקיצה של מאירת הכריכה אווה (פון המבורג) פשינסקי, כדי להיות נאמנים למחקר ולמגילה, איחדנו בין סוגי הטבעות! את הסקיצה תוכלו למצוא בעמוד הספר באתר ההוצאה: <https://www.zeresh.co.il/vizier>.

טליה. אימה של הדסה. נתנו לה בעצמנו שם יפה יותר ממה שמצאנו במדרשים.

יְאִמְפֶה־רְאָנָה. מקום לשים בו בגדים. בפרסית חדשה - ג'אמה־דאן (שידה). המילה נשאלה לרוסית ומשם הגיעה לעברית כצ'מיידן, וגם חזרה לפרסית כצ'מְדָאן/צ'מְדוֹן - מזוודה.

יֹדְכָה-פֶּשֶׁצָאִיתָהּ. בפרסית אמצעית אִיֹּגֶן. אדם (בדרך כלל אישה) שמתמנה לאחר מותו של גבר ללא יורש זכר, להעמיד לו צאצאים חוקיים, עד שיש בן שמגיע לגיל חמש עשרה ויכול לרשת. לשם העמדת הצאצאים, אפשר להינשא בנישואי צִגָר, שהם נישואין עם מחויבות מוגבלת והילדים שנולדים מהם אינם של האב הביולוגי אלא של המנוח, או בנישואי בחירה, שבהם אין שום מחויבות כלל. לפרטים נוספים ראו "הטוב, הרע והעולם - מסע לאיראן הטרומ-אסלאמית" (מורדן 2011).

ילדות. מושג שהומצא בעת החדשה. במאה החמישית לפני הספירה ילדים היו פשוט אנשים קטנים.

יַעֲלָה. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

פְּאָרְה־פְּאָן. שיירת המלך. מילולית - "מגן האנשים", "מגן עם־רב". בפרסית חדשה - כארוואן. המילה נשאלה לאנגלית כ־caravan.

פְּבָד. משכן הרגשות אצל הפרסים, בעוד שהלב הוא משכן המחשבה. חוורנה והחתכא הם היחידים בספר שמשכן רגשותיהם נמצא בלב.

פְּכָד (אבן). כלקדון/קלצדון (chalcedony). זוהי האבן שממנה בדרך כלל היו עשויים חותמי הגליל של המלכים האח'מנים. בכריכת הספר נתנו למאיירת אווה (פון המבורג) פשינסקי חירות אמנותית לבחור צבע של אבן ספיר.

פְּכָד (פרח). יקנתון.

פּוֹרֶשׁ. כורש - סבו (אבי אימו) של חשיארשא ומייסד האימפריה האח'מנית. אמו הייתה בת קיסר מדי, ואביו מלך מקומי קטן בפרס. במסורת היהודית - בנם של אחשוורוש ואסתר. נחשב משיח ביהדות, ובעל הצהרת זכויות האדם הראשונה בהיסטוריה העולמית. רומן היסטורי מומלץ - "כורש הנסיך האחרון" של יונתן ילון.

פּוֹשֵׁיהַ. אחת ממדיניות האימפריה האח'מנית, חלק מסודן של היום. במגילת אסתר מופיעה בשם "כוש".

פְּלֶךְ. ferula, צמח רעיל ממשפחת הסוככים. על פי "רפואה פרסית - אתנו-בוטניקה על דרך המשי" של גידי גור ונסים קריספיל, גורם לכאבי בטן עזים ולהפלה. ייתכן שזהו הסילפיום העתיק המתועד בכתבים רומיים. בספר לא נתנו את אופן השימוש המדויק בכלך כדי לא לתת רעיונות לאף אחת. בבקשה אל תנסו לאכול, זה רעיל!

פְּמִבּוֹגֵיָה. בנו הבכור של כורש הגדול. מתועד בשם זה בכתובת דריווש. ביוונית - קמביסס. בפרסית חדשה - כאמביז.

כַּס יִימָה הַזוּהָר. יימה הוא המלך המיתולוגי של האלף הראשון לבריאת העולם. במיתולוגיה הוא מקביל לנוח (בנה מבצר כדי להציל מהמבול נציגים מכל יצור) ולמשה (דיבר עם אהורה מזדא וחזר קורן), והוא גם הרחיב את הארץ שלוש פעמים כדי שיהיה מקום לכולם. בשלהי שלטונו כרת ברית עם השדים והם בנו לו כס זוהר מעופף. בפרסית אמצעית נקרא ג'ם ובפרסית חדשה - ג'מ'ש'יד. לקראת סוף שלטונו, הוא ותאומתו יימי גילו במקרה את מצוות נישואי קרובים מדרגה ראשונה. פרטים על כל הסיפורים ב"גיבורים, מלכים ודרקונים" (הוצאת זרש 2017).

כְּרִסְסָה נְרִי-מְנָה. גיבור מיתולוגי שהציל את העולם ממפלצות רבות בימים עברו, ויציל את העולם באחרית הימים מהדרקון הנורא זהאכ/דהאכה. בפרסית חדשה - גְּרִשְׂאֶסְפֶּ. בשאה-נאמה, סָאם ונְרִימָאן הם שמות נוספים של הגיבור המיתולוגי גרשאספ. גרשאספ הוא שמו הפרטי; סאם או סָאמָאן על שם אביו או על שם השבט שממנו בא; נְרִימָן - "בעל מחשבה גברית, בעל מחשבה של גיבור" הוא כינויו. בשאה נאמה התפצלה הדמות לסב, אב ובן: גרשאספ מוזכר בין גיבורים אחרים בצבאם ובחצרים של המלכים פרידון ומנוצ'הר, ומזוהה כאביו של נרימן, סבו של סאם. גם סאם ונרימן

שניהם גיבורים שהגנו על הכס ועל הכתר. מכיוון שכיבוי אש כבר לא נחשב חטא בתקופה שבה נכתב השאה-נאמה, הוצמד לגיבור חטא אחר: סאם נוטש את בנו.

כרפס. בד לבן גס יחסית. מופיע במגילת אסתר.

לבונה. צמח בושם. בחרנו להשתמש בו בעקבות סיפור מהשאה-נאמה, שבו הרופאים נתנו למלכה עם ריח רע מהפה את צמח המרפא אסכנדר, והיא קראה לבנה על שמו - אלכסנדר מוקדון (ראו "גיבורים, מלכים ודרקונים", הוצאת זרש 2017). אסכנדר מזוהה היום עם כנדר - לבונה. את אופן השימוש לקחנו מ"צמחי מרפא על דרך המשי - איראן" של גידי גור ונסים קריספיל.

לוד. אחת המדינות באימפריה, באסיה הקטנה (טורקיה של היום). בלעז Lydia. בכתובת דאריווהוש על בניית הארמון בשושן, הוא מציין שסתתי האבן הגיעו מיוון ומלוד.

לחקור היטב. פועל שדריווש הגדול משתמש בו במשמעות "לְעֵנֹת".
מגו. איש דת זורואסטרי. בעברית: אמגושי. זה מקור המילים מג, רב-מג, מאגיה בעברית ו-magic באנגלית.

מגו-פאון. שחזור שמו של חג המתועד אצל ההיסטוריונים היווניים כמגופוניה. תיאור מקור החג ומנהגיו - על פי הרודוטוס.

מדי. האימפריה שקדמה לאימפריה האח'מנית. כורש כבש אותה מידי סבו. יוונית Media, פרסית עתיקה māda.

מדרגות הארמון. התיאור שלנו מבוסס על המדרגות לארמון האפדאנה בפרספוליס (פארסה), ארמון ששימש כנראה יותר לטקסים מאשר למגורים ולתככים. זה התאים לנו יותר מהכבש או הגשר המקובל בשחזורים של שושן הבירה.

מֵהִישָׁתָהּ. מילולית, "הגדול ביותר". שם אחיו של חשיארשא. מתועד אצל הרודוטוס בשם מִסִּיקְטִס.

מוֹרְשֹׁוּ. אמן פיתוחים בבלי שהמצאנו במיוחד. את השם נתנה לנו שירלי גרץ, אשורולוגית הבית. תודה!

מְזָדָא. ראו אהורה מזדא.

מִיתְרָה־דָּאֲתָהּ. "ניתן על ידי (האל) מיתרה". אין תיעוד לאדם כזה בתפקיד הזה, אך השם היה ועודנו נפוץ מאוד. ביוונית Mithri-datēs, בעברית מִתְרָת (הגזבר, בספר עזרא), בפרסית חדשה מֵהֶרְדָּאד. מיתרה הוא שמו של אל הידידות, הבריתות, השמש והאהבה בין חברים. בפרסית חדשה, "מֵהֶר" הוא שמש, אהבה ושמו של החודש השביעי בשנה, חודש מזל מאזניים.

מֶלֶךְ הַמְּלָכִים. כך כינו עצמם המלכים האח'מנים בכל כתובות הסלע: חֲשִׁית'יָהּ חֲשִׁית'יָאֲנָאם. בפרסית חדשה - שְׂאֵהֲנֶשְׂאָה, כינויים של מלכי איראן.

מְרְדּוּכָא. השם מתועד בחרסים משעממים מביצורי פרספוליס כפונקציונר בחצר (אחראי על גביית מס). נגזר משמו של האל הבבלי/שומרי מרדוכ. במקור השומרי, "עגל השמש". במגילת אסתר - מרדכי.

מְרְדּוּנִיָּהּ בֶּן גְּאוּבְרָנָהּ. בן דודתו של חשיארשא. מתועד בשם זה בכתובות המלכים האח'מנים, ואצל הרודוטוס בשם מְרְדּוּנִיּוֹס בן גּוּבְרִיאֵס.

מְרַתִּיָּהּ. מרתיה הוא שחזור פרסי שלנו של שם השר מְרַס ממגילת אסתר. לא מתועד כשם גבר, דומה ל"אדם, בן תמותה" בפרסית עתיקה.

מְשִׁינְבָאֵל. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

משרוקית. חליל. נזכר בספר דניאל יחד עם כלי התזמורת האחרים במשחה המלכה.

מתורגמן. תפקיד בבית המדרש ובכינוסים גדולים. אדם שתפקידו לחזור בקול רם וברור על מה שהדובר או הרב אומר בשקט. התרגום יכול להיות גם בשפה שונה משפתו של הדובר, וזה השימוש ששרד עד ימינו.

נח בן יונה איש אודם. נקרא על שם יוני (לא יונתן!) נח גורפינקל, שתמך בקמפיין ההדסטארט של הספר במדרגת "דמות על שמך". גורפינקל היא אבן אודם.

נִי־דָאִינָה. חברתה של אשתר מהדשתאנה־סתאנה ובת לווייתה של הוטאוסה בת כרוש. נקראת על שם נדינה רוזנטולר בר־נתן, שתמכה בקמפיין ההדסטארט במדרגת "דמות על שמך". דאינה היא מערכת אמונות, וכן האישה שפוגשת את הנשמה לפני גשר הבחירה (ע"ע) ועורכת לה את חשבון הנשמות (ע"ע).

נְסוּש. שדת הטומאה. נכנסת לגוף כאשר הנשמה יוצאת ממנו, וגם תוקפת כל מי שבא במגע עם חומר מת, כולל גופות של בני אדם ושל חיות קדושות, וכולל כל מה שניתק מהגוף: דם הנידה, שיער גזז, ציפורניים גזוזות, שיניים שנשרו וכו'. מתוארת באווסטה כזכוב דוחה ומרייר תמידית, עם ברכיים עקומות וישבן כולט.

נְסִתְרָנָא. בפרסית חרשה, נסתרן - סביון וגם שם של בת. שחזרנו לפרסית עתיקה.

נער/נערה. משרתת, ללא קשר לגילם. אנחנו משתמשים במילה גם במשמעות של גיל וגם במשמעות של מקצוע.

נְקוּדָא. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

סָאָה. עם פראי שחי בצפון האימפריה. ביוונית נקראים "סקיתים".

סוּמְפוּנְיָא. כלי נגינה הנזכר בספר דניאל. לא מזוהה. יש החושבים שמדובר בכלי שדומה לחמת חלילים.

סוס ניסאי. סוס משובח וגדול במיוחד. הזן לא שרד. נקרא על שם נִיסַיָה, מדינה ממדינות המלך אחשורוש הידועה בסוסיה המשובחים.

סְחֶרֶה-אַפָּה. מילולית "מים אדומים" - שחזור שמו של גיבור החיל המיתולוגי סְהֶרָב, בנו של רסתם שנולד מנישואין שנמשכו לילה אחד. בכגרותו יצא לחפש את אביו ונהרג על ידיו בטעות טראגית.

סימאפא. משוחזר לאחור מפרסית סימא "פנים, מראה". זהו גם שם פרטי של בת. במקור המילה שאולה מיוונית (ההורים שלה כנראה היו מאוד קוסמופוליטיים).

סלמים. אי ממערב לאתונה, שם אירע קרב ימי שבו הובס צבאו של חשיארשא (קסרקסס) תבוסה סופית ומוחצת על ידי היוונים. מתוארך ל-26-27 בספטמבר בשנת 480 לפנה"ס, שמקביל לתאריכים ח'-ט' בתשרי (בג'ידי).

ספאראנאם. מילולית, "צבאות". משחק שהמצאנו לצורך הספר. אין לנו מושג מה הכללים שלו, רק שהוא משחק לוח. בפרסית אמצעית המילה הפכה לספארהאן, וזהו גם מקור שמה של העיר אצפהאן. במקור רצינו להשתמש בצ'טור-אנגה, שמו העתיק של משחק "ארבעת האגפים" שקדם לשחמט ונתן לו את שמו בפרסית, אבל המשחק הוא מתועד רק החל מהמאה החמישית לספירה.

ספאיתפא. מילולית "שחר", משם התואר "לכן". שוחזר מפרסית חדשה ספידה - שם של בת.

ספנטה ארמאיטי. הדבקות הקדושה: מה שצריכה כל אישה להרגיש לבעלה. ישות אלוהית נקבית - אחת הישיות הקדושות בנות

האלמוות, אשתו ובתו של אהורה מזדא. מגולמת בעולם החומר בארמה ואחראית על פרוין בנשים.

ספר כְּרִיתוֹת. שטר גירושין, גט.

סְפָרְדָה. בירת ממלכת לוד, ואחר כך בירת מדינת לוד באסיה הקטנה. נזכרת במקרא כ"ספרד". ביוונית נקראת סְרְדִיס.

סְרָאוּשֶׁה-צְרָאנָאם. משוחרר מפרסית אמצעית סְרוּשׁוּ-צְרָאנָאם - דרגת החטא הנמוכה ביותר, שאפשר לפדותה (לפי מחירון מהמאה התשיעית לספירה) בדרהם אחד ושלושה דאנג. כדי להיכנס לגן העדן לא מספיק שיהיו יותר מצוות מחטאים; צריך גם שיהיה עודף של לפחות שלושה סרושו-צ'ראנאם. אחד החטאים ש"עלותו" שלושה סרושו-צ'ראנאם הוא דיבור בזמן האוכל. בספר לקחנו את החירות הספרותית להחליט שזו החמרה מאוחרת ושמותר לדמויות לדבר בשעת הסעודה. מחירון החטאים המלא נמצא בספר "הטוב, הרע והעולם - מסע לאיראן הטרומ-אסלאמית" (מודן 2011).

סְתָאִישְנָה. שבח, הלל. שם של בת עד עצם היום הזה. בפרסית חדשה - סְתָאִישׁ.

סְתוּרִיָה. בפרסית אמצעית סְתוּר. אפוטרופוס לרכוש המת, ששומר על הרכוש עד שיהיה יורש זכר בן 15, ובינתיים מותר לו ליהנות מפירות הרכוש (פירות העצים, חלב הפרות וכו'). בדרך כלל זו אישה שמשמשת בו זמנית גם כיוֹכֶה-פֶּשְׁצ'אִיתָה. לפרטים נוספים ראו "הטוב, הרע והעולם - מסע לאיראן הטרומ-אסלאמית" (מודן 2011).

עָזָא. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

עֵיט. עוף העט על הפגרים. התחלף בעת החדשה עם נשר.

עֵילָם. המדינה שבה נמצאת העיר שושן. מחוז ח'וזסתאן של היום.

עיר המלך. אזור מוקף חומה, מוגבה מהעיר שושן אך נמוך משושן הבירה. באזור זה גרו בעלי תפקידים בחצר המלך. אנחנו מיקמנו שם גם את מחנה השרישים ואת השוק.

עציצא הבית כיסא. סיר לילה (מונה שמתועד אצל חז"ל).

פאידימה. שמה היווני של בתו הגדולה של הותאנה בן הוחרה. לא מצאנו שחזור פרסי מניח את הדעת ולכן השארנו את שמה ביוונית.

פארסא. מדינה ארית באימפריה האח'מנית, שעל שמה נקראה איראן מבחון עד 1935. מחוז פארס באיראן של היום. שם נמצאים קברות המלכים והארמון של פרספוליס, שמשערים שהיה בשימוש טקסי בלבד. השפה הפרסית הייתה שפת השלטון באימפריה האח'מנית ובאימפריה הסאסאנית, וגם היום.

פראתי. פיון, חייל רגלים במשחק השחמט. זה השם המתועד בסנסקריט לחייל הרגלים במשחק הצ'טוראנגה, וגייסנו אותו גם למשחק הצבאות (ספאדאנאם) שהמצאנו לצורך ספר זה.

פוזמק. גרב. מפרסית אמצעית פאי-ג'אמג - בגד לרגל. פרסית עתיקה *פאדה-יאמפה (ע"ע יאמכה-דאנה), פרסית חדשה פאי-ג'אמה (לא בשימוש כיום), ומכאן פיג'מה - מכנסיים בהינדי ומשם בגד שינה עם מכנסיים בכל העולם. המנהג הירושלמי לנעול סנדלי שריש עם פוזמקאות לקוח מהעת הנוכחית.

פור. המילה היחידה במגילת אסתר שמחבר המגילה אינו מצפה מקוראיו להבין: פור הוא הגורל.

פחה. ברבים "פחות". נציג השלטון בפחוה - יחידת שלטון קטנה ממדינה.

פסנתרין. כלי נגינה הנזכר בספר דניאל. ביוונית psalterion הוא כנראה כלי פריטה, מהשורש היווני psallein "לפרוט", שממנו גם psalm וגם "פזמון" בעברית. בפרסית חדשה - סַנְתוּר, מאותו שם.

פִּסְתָּא. פִּסְטוּק.

פְּרַה־מְרִשְׁתָּהּ. מילולית "משופשף קדימה", כינויו של בנו השביעי של ווה־מנה. במגילת אסתר: פְּרִמְשָׁתָּא.

פְּרַה־תְּמָה. מילולית - "הראשונים ביותר". מוזכרים במגילת אסתר כ"פרתמים" וגם כ"היושבים ראשונה במלכות". אצילים השייכים לשבע המשפחות שהדיחו את המגו המתחזה מכס המלכות והצילו את הפרסים מידי המדים. קיבלו פריבילגיות כמו לבוא אל המלך בלי להיקרא, ושהמלכות הראשיות יבואו מאותן משפחות.

פְּרוּזָנָה. מונח המופיע רבות בכתובות הסלע והקיר של אחשוורוש: "מעממים רבים, ממוצאים רבים". במגילת אסתר מופיע בפרק ט' בכתוב "פרוזים" - יהודים שאינם משושן, ומוסבר בתשמו"ץ - תרגום שומר משמעות וצליל: "היושבים בערי הפרוזות". תשמו"ץ שגוי זה הביא לאימוץ מנהג שושן פורים בערים מוקפות חומה.

פְּרוּרְתָּהּ. בנו הרביעי של ווה־מנה. בעברית פּוּרְתָּא. קשור כנראה לפרוורתי (ע"ע).

פְּרוּרְתָּי. נשמה של אב קדמון, נשמה לפני כניסתה לגוף, נשמה אחרי צאתה מהגוף. פרסית אמצעית פְּרוּרְתָּהּ, פרסית חדשה פְּרוּרְתָּהּ/פְּרוּרְתָּהּ. זה גם שמו העכשווי של התליון המסמל לאומנות איראנית, שזוהה לדמותו של אהורה מזדא בכתובות הסלע של המלכים האח'מנים. איראנים בני זמננו מקשרים את שם התליון לפאר האלוהי - פֶּר (ע"ע חוורנה).

פְּרוּרְתָּיפָּאנָאם. חג נשמות האבות. חל בתחילת השנה, בחודש שנקרא כיום פרורדין, על שם אותן נשמות אבות. עד היום מאמינים שרוחותיהם של אנשים שמתו חוזרות במשך שלושים שנה כל נורוז - ראש השנה, שחל בנקודת השוויון האביבית. החג מתועד בפרסית אמצעית: פרורדיגאן. יש השערה ששם החג העברי - פורים - ושם

החג ביוונית - פְּרוֹרְדָּאי - שיש בהם פ, ו, ר (ביוונית גם ד) וסיומת רבים - נגזרים משם החג הזה. זה גם מסביר את השימוש במילה פור (ע"ע), שאין ציפייה מהקורא להבין.

פְּרִי־גֵאוֹדָה. פרגוד. פרי - מסביב, גאודה - מגן.

פְּרִי־דָאיסה. מקום מוקף חומה. בדרך כלל גן מוקף חומה שבו היו המלכים יוצאים לציד. הגיע לעברית כפרדס, וליוונית כפְּרִדִּיסוס - אנגלית paradise.

פְּרִפְשֵׁפִי. שם מתועד שהקבלנו לתרשיש משבעת שרי פרס ומדי, וחיברנו אותו כבנו של וינדה-פרנה, אחד האצילים המקוריים של דריווש שגורלו לא שפר עליו (ע"ע).

פְּרִמְשֵׁתָק. איבר הזכרות. עברית, שאילה מפרסית פְּרִה־מְרִשֵׁתָפָה מילולית "משופשף קדימה" + סיומת הקטנה.

פְּרִשְׁאֶסְפָה. השם מתועד כשם אביו של הנביא זרתושטרה. פְּרִשָּׁה - איש; אֶסְפָה - סוס.

פְּרִשֶׁם־דָאתָה. שחזור פרסי לשם בנו הבכור של המן - פרשנדתא. פרשם - נהדר. פרשם דאתה - זה שיש לו חוק נהדר, או זה שניתן באופן נהדר.

פְּתָגֶם. מסר. בפרסית עתיקה, פְּתִי־גֵמָה - משהו שהולך (גם) לכיוון (פְּתִי). בפרסית חדשה, פְּתָאם.

פְּתַחִיהָ. שמו העברי של מרדכי על פי חז"ל (מסכת שקלים, פרק ה', משנה א').

פְּתִי־בָגָה. כנראה מזון פולחני. פְּתִי - לעבר, לכיוון; בָּגָה - אל. בספר דניאל, פרק א', "פְּתִי־בָג המלך".

פְּתִי־חֶשֶׁהָ. בפרסית אמצעית פְּאֶדְחֶ־שָׂאי. סוג הנישואין שבו הילדים יורשים את האב. זה יכול להיות האב הביולוגי, או אב שמת והאם

מעמידה לו צאצאים כיוֹכֵה־פֶּשַׁע־אִיתָה (ע"ע). אותה מילה משמשת עד היום גם לציון "מלך", בדרך כלל לא איראני. לפרטים נוספים ראו "הטוב, הרע והעולם - מסע לאיראן הטרומ־אסלאמית" (מודן 2011).

פְּתִיזָאֲתָה. שמו של מגו מדי שכמבוג'יה סמך עליו והשאיר בידיו את השלטון בהיעדרו. שחזרנו על פי השם היווני פְּתִיזִיָּתֶס.

פְּתִשְׁגָּן. איגרת כתובה. בפרסית עתיקה פְּתִי־צִ'גְּנִיָּה - משהו כתוב (צ'גנייה) שהולך לעֵבֶר (פתי).

צואה בזכרה. חרא בלבן.

קבר דניאל. מקום שקיים עד עצם היום הזה בעיר שוש באיראן, אם כי לפי המסורת עצמותיו של דניאל עברו מקום בתוך העיר כמה פעמים. הקבר היום בנוי כמסגד בסגנון ימי־ביניים.

קרן. כלי נשיפה העשוי מקרן של בקר. נזכר בספר דניאל יחד עם כלי התזמורת האחרים במשתה המלכה.

קרנא. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

קרצום. על פי התלמוד (מגילה ט"ז), כפר הולדתו של המן.

קתרוס. כלי מיתר - נבל או לאוטה - הנזכר בספר דניאל יחד עם כלי התזמורת האחרים במשתה המלכה.

רְאוּתֶה־סְתֶהֶמָה. שחזור שלנו מפרסית אמצעית rōd-stahm, במשמעות "זרם חזק, עוצמת הנהר". בפרסית חדשה רֶסְתֶם - הגיבור הענק המפורסם ביותר במיתולוגיה האיראנית. סיפור לידתו המיתולוגי הוא לידה קיסרית כאשר הציפור האגדית סימורג מרפאת את החתך בבטן אימו. לידה קיסרית נקראת בפרסית "לידת רוסתם" עד עצם היום הזה.

רְאֵנָּפָא. בהמות מרכב, מהשורש רָאן "לרכוב" (כיום - לנהוג ברכב).
 רְאֵסְתָה־גְּאוּבִי בַת זְאוּת־רְהָ. דמות שהמצאנו בשביל הספר. את שמה
 המצאנו כדי לשעשע את עצמנו בפרסית. משמעותו המילולית -
 משקרת אמת.

רְוֹאפְה־תְּרָא. מילולית "הזורמת/הגיונית/אפשרית (רְוֹאפְהָ) ביותר
 (תְּרָא)". החיקוי הפונטי הקרוב ביותר שמצאנו לשמה של רויטל כהן,
 שתמכה בהדסטארט של הספר במדרגת "דמות על שמך".

רְחֶשָה. "רוכבי הרכש" ממגילת אסתר. כנראה מהשורש "קל" בפרסית
 עתיקה (מקביל ללטינית levis, אנגלית light). בפרסית חדשה רח'ש
 הוא שמו של הסוס של רסתם, הגיבור המיתולוגי.

רִיצָה בנעל אחת. בפרסית אמצעית, *ew mōg dvarisnih* - אחד
 החטאים הכבדים והבלתי מוסכרים בדת הזורואסטרית. גם באיראן
 של היום נחשב כמביא מזל רע.

רְצִין. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם
 זרובבל בספר עזרא.

רְתֶה־סְתוּנָא. שחזור של שם אישה המתועד בתקופה האח'מנית רק
 במקורות יווניים ועילמים. נתנו את השם הזה לאשתו חסרת השם
 של מהישתה, כדי לתת לה יותר כבוד ממה שהיא מקבלת באותו
 סיפור אצל הרודוטוס. משמעות השם: "עמוד האמת".

שבע ועשרים ומאה. מספר טיפולוגי שמשמעותו "המון", כמו במספר
 שנות חייה של שרה אמנו. כמו הרבה מספרים טיפולוגיים, הוא חזקה
 של שתיים פחות אחת (לגיקים: רק 1 בנינארי).

שְׂרִישׁ. המשרתים אשר אצל הראש. אכדית ש = של, ריש = ראש.
 אחד המונחים השלטוניים שנשארו מתקופת האימפריה הבלית. לא
 כל הש־רישים היו מסורסים, רק אלה ששירתו את פני המלך ואת
 הנשים.

שׁוֹגָאֲתָא. בפרסית חדשה שֶׁ'אָד (*shoghād*). אחיו למחצה של רסתם. הסיפור הוא הסיפור מהשאה-נאמה.

שׁוֹשֵׁן הַבִּירָה. "בירה" באכדית היא מבצר. מבצר שושן הוא המקום שבו נמצא ארמון המלך ובו מתרחשים רוב אירועי המגילה. היום זהו תל.

שׁוֹשֵׁן הַעֵיר. העיר התחתית, הגדולה יותר (ראו מפה). משמשת במגילת אסתר כמקהלה יוונית, המכוונת את הקהל לרגש מסוים.

שִׁאָתִי. פרסית עתיקה "שלום, שלוה". בפרסית חדשה - שאדי - שִׁמָּחָה וגם שם של בת.

שׁמְעִי. סבו של מרדכי, ולכן אביו של אביחיל. את דמות אחיה המת של הרסה המצאנו בעצמנו וקראנו לו על שם סבו.

שׁנָה מַלְכוּתִית (למשל: שנת שלוש למלך חשיארשא). שנות המלכים התחילו בניסן והסתיימו באדר. שנתו הראשונה והאחרונה של כל מלך הייתה חלקית. חשיארשא עלה לשלטון בנובמבר 486 לפנה"ס, ושנתו השנייה החלה אחרי פחות מחצי שנה, בניסן של שנת 485 לפנה"ס.

שַׁעַר הַמֶּלֶךְ. מבנה ענק המתואר בספרנו על פי עדויות ארכיאולוגיות והיסטוריות.

תְּאִיגְרָצִי. מילולית "קטיף השום". שמו של חודש סיוון בלוח השנה האח'מני.

תְּוִרְוָאֶהְרָה. מילולית "האביב החזק". שמו של חודש אייר בלוח השנה האח'מני.

תְּאוּזִיפָא. פיקניק. מכאן טוזיג בעברית תלמודית (ובתרגומי שנות החמישים). בפרסית אמצעית תוֹזִיג, בפרסית חדשה תוֹזִי' - מפגש ילדים שמביאים אוכל ואוכלים ומשחקים ביחד. תוֹשָׁה - צידה לדרך.

תַּאֲוִרוֹיִשׁ. שם של שד מעוות. נתנו את השם ככינוי לתרש ממגילת אסתר.

תַּאֲנַאֲפָה בִּוְתַה הֶרְוַה יַה דְּאֲנַאֲפָה בִּוְתַה. שחזור לפרסית עתיקה של אחד המשפטים המפורסמים ביותר בפרק הפתיחה של השאה-נאמה של פרדוסי. מילולית: החזק הוא בעל הידע. בתרגום חופשי: ידע הוא כוח. בפרסית חדשה: תַּאֲנַאֲפָה בִּוְד הֶרְ פֶּה דְּאֲנַאֲ בִּוְד.

תַּנּוּ-פֶּרְסֵתַה. בפרסית אמצעית תַּנַּאֲפּוּהֶל: "שגופו/גופה הפקר". זוהי דרגת החטא השנייה בחומרתה, אחרי מרג־ארזאן "ראוי־ה למוות". מאווסטית *tanu.pərəθa*. (עובדת בנוס: תנו - גוף; פרסתה - מהשורש "לשאול" - ע"ע "לחקור היטב").

השושלת האח'מנית

